

DAGENS FRÅGOR

Sommardebatten om Porkala. Den 12 maj i år innehöll tidningen Pravda, det ryska kommunistpartiets officiella organ, en kommentar till det nya ryska nedrustningsförslaget och till marskalk Bulganins öppningstal vid den östeuropeiska konferensen i Warschau. Det måste bli ett slut på det kalla kriget, de utländska trupperna måste dras bort från Tyskland och »de utländska krigsbaserna i andra länders områden måste slopas», hette det i artikeln. Denna refererades i en redaktionell mellansticksbit i Jakobstads Tidnings ledaravdelning. Referatet avslutades med frågan: »Hade ledarskribenten i Pravda också Porkala-basen i tankarna?» — Detta var veterligen den första gången man i finländsk press berörde problemet, vilka konsekvenser den ryska synpunkten på baserna i andra länder kunde få för Finlands del.

Några dagar senare, den 21 maj, gick tidningen Västra Nyland närmare in på frågan i en längre artikel. Det sades i denna att Sovjetunionens förslag att slopa systemet med militära baser i andra stater intresserar Finland av det naturliga skälet, att ståndpunkten innefattar utrymning av den flottbas, som Sovjetunionen håller på finländskt territorium på Porkalaområdet. Då Finland i september 1944 nödgades ställa Porkalaområdet till Sovjetunionens förfogande, så innebar detta en inskränkning av suveräniteten, som ytterligare underströks av bestämmelsen, att Finland måste garantera att vägarna till Porkala under alla förhållanden stå öppna för Sovjetunionen till lands, till sjöss och i luften. Västra Nylands argumentering var anknuten till det förslag, som från ryskt håll framlagts i London om en avveckling av flott- och flygbaser på andra länders territorier.

Äran av att ha öppnat debatten om Porkala tillkommer sålunda två provinstitidningar, som på ett lyckligt sätt representera den frimodiga borgerliga opinionen i de finlandssvenska landsändarna. Kort därpå försåg Helsingin Sanomat nyheten om den i Helsingfors pågående fredskongressens uttalande om nödvändigheten att avmilitarisera Formosa med anmärkningen, att uttalandet inte innehöll ett enda ord om Porkala. Hade ingen finländsk delegat kommit på den tanken att Porkala hörde till det slag av stödjepunkter som kongressen ogillade? Helsingin Sanomats reflexion framkallade ett vredesutbrott hos tidningen Vapaa Sana, det folkdemokratiska förbundets ledande organ. Det var dock någonting oerhört, förklarade tidningen med alla uttryck av häpnad och indignation, att karakterisera Sovjets innehav av Porkala såsom utgörande en olägenhet eller en fara för Finland! Den kommunistiska opinionsbildningen inslog tongångar, som om kommunistpartiets existens vore beroende av att ryssarna hade sina offensiva stridsmedel i Helsingfors omedelbara närhet.

Märkligare än kommunistpressens förtrytelse över, att tanken på en avveckling av Porkala uttalats, var den ovilja, som blossade upp i agrarför-

bundets språkrör. Agrarinställningen var i korthet, att frågor av denna art inte skulle få diskuteras i offentligheten. Varje ord, syftande till att uppmärksamgöra den stora allmänheten på Porkalaproblemet, kunde blott skada landet, förklarade agrartidningarna med det statsminister Kekkonen närstående bladet *Maakansa* i spetsen. Alla förmodanden, att Finlands utrikespolitiska ställning i samband med den minskade internationella spänningen skulle ha förbättrats voro aldeles utan grund. »Vårt läge är oförändrat, det är lika mångfasetterat och ömtåligt som tidigare. Detta är ett faktum, som måste beaktas av dem, som bära ansvaret för landets öden. Men det borde beaktas också av dem, vilkas axlar inte tyngas av något ansvar.» (*Maakansa* 15/7-55.)

Detta försök att monopolisera det utrikespolitiska tänkandet hos hr Kekkonen och hr Virolainen, »världens mest okunnige utrikesminister», motsades emellertid med största tänkbara bestämdhet av den övriga borgerliga pressen. Socialdemokraterna föredrogo även i detta fall att välja andra ämnen för sina uttalanden. Vad de borgerliga språkrören hävdade var i all enkelhet, att det inte kunde betraktas såsom någonting otillständigt eller ofosterländskt att framföra förhoppningar, vilka motsvara opinionen hos den överväldigande majoriteten av Finlands folk. Då Sovjetunionen själv tagit upp frågan om baserna, måste man i Finland ha rätt att i all hövlighet erinra om Porkalabasens tillvaro. Så goda som relationerna påståtts vara mellan Ryssland och Finland, kunde man väl inte på det förstnämnda hållet ta illa upp att Porkalaområdets status berörts.

Den följande utvecklingen, med Sovjets samtycke till avvecklingen av Porkala, visserligen mot det höga priset av vänskaps- och biståndspaktens förlängning till år 1975, visade huru rätt de röster hade, som redan i maj sade ifrån, vad nationen tänkte om Porkala som den ryska pålen i Finlands kött.

De två sul- Krisen i Franska Nordafrika har råkat i ett dödläge evad
tanerna. det gäller Marocko och Algeriet. I det östligast belägna protektoratet Tunis har däremot, efter Mendès-Frances dramatiska flygresa i fjol sommar till beyen, en uppgörelse nu träffats och vederbörligen godkänts av bägge parter att Tunis skall få åtnjuta självstyrelse med undantag av utrikespolitik, försvar och något oklara klausuler om polisväsendet. Tunis har härmed pacificerats, och hittills har ingen opposition förnummits med fordringar på full självständighet. Men man må undra om ej ett sådant krav snart dyker upp bl. a. under hänvisning till att grannen i öster, Libyen, formellt åtnjuter obegränsad suveränitet, fastän denna artificiella statsbildning utan bistånd från USA och Storbritannien, som vederlag för på dess territorium upplåtna baser, varken finansiellt eller administrativt kan stå på egna ben. Härvid har Tunis det bättre ställt som följd av ett mer än sjuttioårigt franskt förmynderskap, som genom ekonomiskt uppsving, hygieniska framsteg och relativt effektivt undervisningsväsen möjliggjort uppkomsten av ansatser till den inhemska borgerliga medelklass, som fullständigt saknas i t. ex. Marocko.

Dessa reformer i Tunis, vilka av alla araber betraktades som lika många eftergifter av ett försvagat Frankrike, ha samtidigt stimulerat den in-

födda intelligentian — som också är en produkt av fransmännens beredvillighet att låta unga araber studera vid deras universitet och där, såsom en gång i Oxford och Cambridge skedde med de blivande ledarna för Indiens emancipation, insupa den västerländska frihetens formler och föreställningar — att kräva samma förmåner för protektoratet Marocko och även för Algeriet, ehuru detta är införlivat med moderlandet och uppdelat på departement i enlighet med fransk förvaltningspraxis.

För Marockos del har man i Frankrike börjat sätta sig in i nödvändigheten att mjuka upp villkoren i det fördrag som 1912 påtvingades sultanen och som ligger till grund för fransmännens privilegier i det gamla sheriffriket. Fransmännen tala gärna om att den nationella rörelsen i Marocko fick sin första stöt framåt genom den vänlighet som president Roosevelt, med sitt amerikanska antikoloniala komplex, vid mötet med Churchill i Casablanca på nyåret 1943 visade sultanen och de inföddas aspirationer. Men dessa hade förvisso låtit höra av sig därförutan som symptom på den panarabisk-muhammedanska revoltstämning mot den västerländska dominansen i Orienten, vilken är av samma slag som alla färgade folks kamp mot det europeiska kolonialsystemet. För franska Nordafrika tillkom därjämte den obotliga knäck som tillfogades Frankrikes politiska och militära prestige efter sammanbrottet 1940. I Marocko hade fransmännen den förmånen att genom den månghundraåriga schismen mellan berberna, merendels bosatta på landsbygden och särskilt i Atlasbergen, och arabbefolkningen i städerna kunna söndra och härska på så sätt att den mäktigaste berberhövdingen, paschan El Glaoui av Marrakesh, icke vill veta av några franska koncessioner åt araberna. Efter de senaste månadernas händelser har dock El Glaouis tidigare auktoritet rubbats genom att några berberstammar den 20 augusti på egen hand överföll och på det brutalaste massakrerade franska minoriteter i mera isolerade småstäder.

Ännu 1953 kände sig dock fransmännen så pass säkra i sadeln att den dåvarande regeringen Laniel med folkrepublikanen Bidault som utrikesminister, under vars departement protektoraten sortera, i samförstånd med El Glaoui beslöt att avsätta den 46-åriga sultanen Youssef som begynt samarbeta med särskilt det mest radikala nationalistpartiet, Istiqlal, och sabotera den franske generalresidentens regeringsåtgärder. Till yttermera visso uppenbarade sig El Glaoui framför sultanpalatset i Rabat med 30 000 berberryttare. Youssef deporterades med hustrun och konkubiner till Madagaskar och ersattes av sin farbror Arafa, en from och stilla man av den okända ålder som tillstoddes av bristen på ordentlig folkbokföring. Av samma orsak presenteras den fungerande storveziren, El Mokri, som en ny Methusalem med 108 år på nacken! Trots sin samverkan med nationalisterna var Youssef ingalunda populär såsom alltigenom förfranskad, medan Arafa borde ha varit lämpligare såsom ortodox muhammedan med antipati mot alla västliga tänkesätt. Men snart upptäckte Istiqlal att den fördrivne Youssef kunde bli ett utmärkt propagandanummer gentemot Arafa. När därför Edgar Faure, Mendès-Frances efterträdare som regeringschef, ansåg nödvändigt att iscensätta reformer i Marocko och för ändamålet sände Gilbert Grandval, under tio år Frankrikes överkommisarie i Saar, som generalresident till Marocko,

blev kärnpunkten i dennes program en detronisering av Arafa och tillsättandet av ett regentråd med representanter för olika riktningar i Marocko i avvaktan på att tronfrågan senare skulle ordnas.

Grandval stack dock huvudet i ett getingbo. Det var icke nog med sönderingen mellan berber och araber i Marocko och de sistnämndas splittning i olika mer eller mindre långtgående fraktioner, som dock blott betyder en klyvning i toppen av de mera bildade marockanerna, enär den stora massan är passiv utom då den kan hetsas till progromer mot kristna och judar. En tredje faktor anmälde sig i de européer, flertalet fransmän, men också italienare m. fl. vilka blivit rotfasta genom sin näringsverksamhet — i synnerhet jordbrukare i Algeriet i flera släktled — och som med fog befara att bli berövade både liv och egendom ifall infödda fanatiker skulle komma till makten. Som motaktion till de arabiska attentaten i Marocko ordnade dessa vita en »kontraterror» med hemligt stöd av fransk polis och underordnade myndigheter.

Grandval tog i med hårdhandskarna, vilket i förening med hans liberala löften ådrog honom ett sådant hat från sagda »acklimatiserade» fransmän, att deras bundsförvanter inom fransk högerpolitik nödgade Faure att avskeda Grandval. Till hans efterträdare utsågs förutvarande generalresidenten i Tunis, general Boyer de Latour. På en konferens i Aix-les-Bains i augusti med några av sina ministrar och marockanska notabler från olika läger sökte sedan Faure att åvägabringa en kompromiss av innebörd att Youssef skulle få återvända från Madagaskar till Frankrike, Arafa placeras som pensionär i Tanger och ett regentråd utses. Den 12 september skulle allt vara klart men i skrivande stund har ingenting annat bestämts än att Youssef skall få återvända. Uppmuntrade av El Glaoui och de franska opponenterna i Marocko, vägrar Arafa att frivilligt abdikera, och våld vågar och vill ännu mindre de Latour använda. Under tiden ha som bekant blodiga kravaller ägt rum i Marocko, särskilt den 20 augusti, treårsdagen av Youssefs avsättning och ju längre ovissheten varar med desto större farhågor motses i Frankrike nya utbrott av en underjordiskt organiserad »folkvrede».

Sent omsider lyckades Latour övertala Arafa att bege sig till sitt slott i Tanger och i Paris andades man ut i förhoppning att Aix-les-Bains-projekten nu skulle kunna förverkligas. Det var förvisso en framgång att Arafa undslapp den bevakning av sultanpalatset i Rabat, som frivilliga från de inhemska fransmännen i Marocko hade organiserat för att hindra Arafas bortförande. Men dessa hade slöat till vid en koalition på bistron »Tout va bien»! Arafa abdikerade dock icke utan överlät tronen åt en kusin och medtog i sitt gepäck statssigillet, som behövs för att konfirmera regeringens beslut. Följaktligen ansågo sig de marockanska nationalisterna lurade på uppgörelsen, och häftiga strider ha igångsatts, för tillfället i Riffbergen på gränsen till Spanska Marocko, som misstänkas att med Franco-regimens goda minne vara en bas för de upproriska. Den enda behållning som nationalisterna hittills bärgat, är exsultan Youssefs återresa från sin deportation på Madagaskar till franska Rivieran, dit han skall fara via Sydafrika. Omvägen anses bero på att då Abd-el-Krim, vilken under 1920-talet som hövding för riffkabylerna vållade fransmän och spanjorer påfrestande härnadståg, 1947 via Suezkanalen skulle återvända

till Frankrike från Mauritius, dit han förvisats, han i hemlighet tog sig i land i Port Said och fick asyl i Cairo, där han sedan dess spyr galla och etter mot fransmännen.

Som var att förutse skulle Faures konfrontation med nationalförsamlingen efter dess återkomst från sommarferierna den 4 oktober bli riskabel för regeringens bestånd. Fyra gaullister, bland dem försvarsministern general König, avgingo för att inifrån spränga regeringen. Med energiskt bistånd av högerledaren, utrikesminister Piany, kompletterade Faure sin regering och majoriteten av nationalförsamlingen vågade icke med hänsyn till Frankrikes prekära prestige, det stundande utrikesministermötet i Genève den 27 oktober och omröstningen om Saarstatuten den 23 oktober störta ministären utan gav den ett förtroendevotum med så pass stor majoritet som 477 röster mot 140. Socialisterna röstade för Faure, uppskrämda av gaullistiska profetior om en »Gouvernement du Salut Public» nu bleve nödvändig, helst under ledning av general de Gaulle, vilket vore prologen till en statskris för hela den parlamentariskt-demokratiska regimen i Frankrike. Man tyckte, att Frankrike hade nog av de två sultanerna från Marocko — man ville icke ha en tredje i Frankrike.

Sovjetjubileum Innevarande år 1955 har i Sovjet-Estland gjorts till ett i Estland. jubileumsår, fastän det endast gått femton år sedan Estland ockuperades och förenades med Sovjetunionen. Orsaken är troligen den, att man härigenom har fått ett nytt tillfälle till propagandatal och skrивerier. På grund av »jubileet» anordnades stora festligheter över hela landet, sångarfester och sport-spartakiader, tusentals propagandatal hölls och hundratals skrivelser författades. Över huvud taget överträffade propagandafyrverkeriet betydligt de festligheter, som voro anordnade 1950 på tioårsdagen av ockupationen, och de tal som då hölls.

Höjdpunkten var rikssångfesten i Tallinn under andra hälften av juli, då bara antalet uppträdande, sångare och folkdansare var 38 000. Till dessa festligheter hade bland andra gäster inbjudits en delegation av fem personer från den lilla finska staden Kotka med den icke-kommunistiske borgmästaren Kustaa Rudolf Lindgren i spetsen. De fingo härmed äran att vara de första utländska gästerna i Estland efter landets ockupation för 15 år sedan. I september for i sin tur till Kotka en delegation på fem personer från Tallinn med den kommunistiske »borgmästaren», ordföranden i exekutivkommittén Aleksander Hendrikson i spetsen. Mellan de båda städerna har det nämligen knutits ett »vänskapsförbund». Hendrikson har emellertid, såsom vi ha hört från Finland, som ledare för den första estniska »vänskapsdelegationen» gjort ett underligt intryck på finnarna redan därför, att han talar estniska med en stark rysk accent. Han är i likhet med större delen av makthavarna i Sovjet-Estland mera ryss än est. Han är visserligen född i Estland (1895 i Tallinn), men utvandrade redan som yngling till Ryssland, där han ingick i det ryska kommunist-partiet; han har varit direktör i Leningrad och i Tjeljabinsk i Sibirien och blivit helt förryskad. Efter Estlands ockuperande ha sådana ryska kommunister med estnisk härstamning skickats tillbaka till Estland, där de som betrodde verkställare av Moskvas befallningar ha satts på alla nyckelposter.

Att just nu en sådan man skickades som den förste »vänskapsdelegaten» från Estland till det finska broderfolket, visar, hur föga de kommunistiska makthavarna i Moskva och Tallinn känna finnarnas mentalitet.

I början på september uttryckte två amerikanska kongressmedlemmar, Joseph Holt och John Rhodes, som gästade Moskva, sin önskan att besöka Baltikum, särskilt Lettland och Estland. Efter att ha inlämnat ansökan förklarade de för utrikeskorrespondenterna i Moskva, att de »ville veta, om sovjetmyndigheterna mena allvar, då de tala om att öppna sina dörrar för utlänningar». Efter ett par dagar fingo de ett bestämt avslag. Baltikum förblev för dem ett hermetiskt stängt område, såsom det har varit ända sedan Sovjet ockuperade det. De första örnarna från Kotka (kotka betyder örn) förde sålunda ingen vår med sig.

För att återvända till »jubileet», måste man konstatera, att oaktat all festlighet en viss nervositet och oro gjorde sig märkbar. Voice of America's dagliga utsändningar på estniska från Washington och München tyckas förorsaka de makthavande i Tallinn allvarliga bekymmer. Det kan man ju förstå, ty enligt flera trovärdiga uppgifter hör för närvarande i medeltal var fjärde familj i hemlighet på Amerikas Röst. Särskilt populära påstås sändningarna från München vara. Genom Amerikas Röst sippra till Estland meddelanden om de estniska flyktingarnas verksamhet i den fria världen och om de politiska flyktingsorganisationerna, vilka meddelanden å ena sidan ge de under ockupationens tryck lidande människorna hopp och tro, men å andra sidan särskilt starkt reta de kommunistiska makthavarna.

Huru irriterade de sistnämnda i själva verket äro, demonstrerade det ockuperade Estlands »premiärminister» Aleksej Müürisepp mycket uttryckligt på Sovjetunionens Högsta råds sammanträde den 9 februari i år i Moskva. Eftersom hans tal också är ett bra exempel på den kommunistiska stilen, återge vi en väsentlig passus ur det i ordagrann översättning, i den mån svenska språket möjliggör att ordagrant återge alla skällsorden. Enligt stenogrammet av talet sade Ministerrådets ordförande Müürisepp följande: »Hos förrädarna — sitt folks fiender, de estniska borgerliga nationalisterna — och hos andra personager, som till följd av de historiska händelserna ha blivit utkastade ur vårt land och som ha tagit sin tillflykt under de aggressiva kretsarnas vingar på andra sidan gränsen, framkalla våra framsteg en besinningslös vrede. Dessa fiender överösa oss med smutsigt och oförskämt förtal och använda därtill radion och pressen, som välvilligt ställes till deras förfogande av amerikanska och andra imperialister, vilka med välbehag värva olika sorters avfall, som blivit kastat i historiens soptunnor» (»Rahva Hääl» 13.2. 1955).

Om nu Müürisepp verkligen hade »framsteg» att förevisa, så behövde han ju inte vara så rädd vare sig för Amerikas Röst eller de estniska flyktingarna, ännu mindre förlora jämvikten för deras skull och använda sådana ord mitt under »jubileumsåret». Man skulle inte heller behöva hermetiskt stänga Estlands gränser. Men det besvärande för Müürisepp och hans likar ligger just däri, att det finns många stora planer på papperet, men att man inte har någon framgång med att förverkliga dem. Folket som under mer än tio år bara har matats med planer, tror inte längre på någon plan eller något löfte. Dessutom har, enligt flera trovärdiga med-

delanden, folket efter Stalins död och Berias likvidation blivit litet modigare. Särskilt på landsbygden bland kolchozbönderna tycks det passiva motståndet på sista tiden ha ökat något. Att en sådan omständighet också irriterar de kommunistiska makthavarna är alldeles förståeligt.

Men i sin nervositet gjuta de makthavande ofta själva olja på elden, därför att de inte känna till folkets sinnesstämning. Så publicerade Moskvas populära skämttidning »Krokodil» t. ex. i juli i år en hel serie karikatyrer med följande text: »Litauens, Lettlands och Estlands av imperialisterna underhållna före detta borgerliga härskare ha ännu inte förlorat hoppet om att på nytt få införa den kapitalistiska regimen i Sovjet-Baltikum.» Att folket, som ännu inte har glömt självständighetstiden, av en sådan karikatyrserie läser ut mera än det i själva verket står, är naturligt. Det förhåller sig i själva verket så, att ju mera Müürisepp skäller och »Krokodil» skrattar, desto mer tror och hoppas folket.

Dessa »f. d. borgerliga härskare» vållade Moskvas representanter obehag i slutet av augusti i Helsingfors. I den Interparlamentariska Unionens 4:e kongress den 25—31 augusti i Helsingfors deltog nämligen för första gången även representanter för Högsta rådet i Moskva, bland dessa även ordföranden i Estlands kommunistiska fackföreningars råd Leonhard Illisson. Till deras överraskning överlämnade de f. d. medlemmar i Estlands och Lettlands parlament, som lyckades undkomma till friheten och för närvarande äro bosatta i Stockholm, till deltagarna i kongressen en noggrann förteckning över f. d. parlamentsmedlemmar i Estland och Lettland som av sovjetmyndigheterna ha arresterats och deporterats. Förteckningen omfattade 43 lettiska och 119 estniska f. d. folkrepresentanter, av de sistnämnda 39 medlemmar av det konservativa jordbrukarpartiet, 35 av det liberala centrumpartiet, 16 av socialdemokratiska partiet, 12 av småbrukarpartiet, resten var antingen medlemmar av andra mindre partier eller parlamentsmedlemmar som stodo utanför partierna, bland de sistnämnda även den estlandssvenske riksdagsmannen Mathias Westerblom. Efter att ha erhållit namnförteckningen tog särskilt representanten för det brittiska parlamentet Gilbert Longden upp frågan rörande de baltiska staterna, i det han undrade, hur man kunde tala om en fredlig koexistens, då framför våra ögon hundratusentals människor från de baltiska länderna föras till fångelser och tvångsarbetsläger! Österrikes representanter frågade Moskvas representanter rent ut, varför otaliga hedervärda medborgare från Baltikum, som ha deporterats till tvångsarbetsläger, inte befriades? Moskvas representanter upprepade förstas sin gamla historia om de baltiska staternas frivilliga anslutning och om esternas, lettarnas och litauernas nuvarande lyckliga liv. Den nyssnämnde Illisson skickades till »Uusi Suomi's» och »Hufvudstadsbladets» redaktioner i Helsingfors för att meddela, att den år 1940 till Sibirien deporterade estnische presidenten Konstantin Päts och den lettiske presidenten Karlis Ulmanis ha sänts tillbaka till Estland resp. Lettland. Till följd av dessa tidningars lättrogenhet blev detta meddelande publicerat och därifrån kom det in i svenska och även andra länders tidningar.

För att irritera baltiska o. a. flyktingar, vilka t. o. m. under de stora »jubileumsfestligheterna» vålla huvudbry, tycks Moskva ha beslutat sig för att betydligt intensifiera repatrieringspropagandan. Detta sker fr. o. m.

i år via Öst-Berlin, där en sovjetrisk propagandakommitté har bildats under ledning av den ryske generalen Nikolaj Michailov. För formens skull har man även invänt en est i kommittén, den 1944 från Helsingfors till Tartu repatrierade docenten Johan Käosaar. Ryska propagandablad med Käosaars upprop ha redan nått även Sverige. Men med tanke på hittills gjorda erfarenheter låter knappast någon estnisk flykting locka sig till att återvända till hemlandet.

Aleksander Kaelas.

Kreditåtstramningen. Den kreditpolitik, som för närvarande förs i landet, under beteckningen kreditåtstramning, innehåller två med varandra svärförenliga moment. Det är en regerings försök att dels i sin allmänna skyldighet att hålla landets ekonomi på rätt köl tvinga till återhållsamhet i efterfrågan på lån dels tillförsäkra sina egna socialistiska intressen erforderliga penningmedel. Konsekvent genomförd innebär en sådan linje, att den privata sektorn skulle behöva skära ned sin kredit med såväl den totala åtstramningens belopp som den expansion det offentliga faktiskt tillåter sig. Kreditåtstramning i fredstid har förekommit i vårt land och på andra håll många gånger förut, men det nya är, att den hos oss kompletterats med kreditreglering, vars syfte är att i möjligaste mån prioritera staten. Att det under krigsförhållanden tillgrips extraordinära åtgärder för att säkra statens medelsbehov, möter icke från något håll gensaga. Krigsfinansieringen t. ex. i Förenta staterna under andra världskriget anlidade bl. a. också kreditreglerande åtgärder. Önskemål i fred om statliga utgifter av vad slag det vara månde är emellertid inte på något sätt jämförbara med tvånget att finansiera ett krig, och det förhållandet att en demokratisk stat lärt sig en teknik att dirigera krediten rättfärdigar på intet sätt att tillämpa denna under mera normala förhållanden. Kritiken mot den nuvarande kreditåtstramningen riktar sig följaktligen inte mot att krediten görs svåråtkomligare eller rättare sagt, att den för första gången sedan kriget får anpassa sig en smula till vad marknaden medger, utan mot att staten prioriterar sig själv. Hur detta tillgår kan i korthet belysas med tre exempel. Staten emitterar till hög ränta och under tillbakahållande på administrativ väg av andra låneemissioner två lån på drygt en miljard kronor under sistförflutna tolv månadersperiod, de s. k. checklånen. Staten upptar i två omgångar ett lån i Schweiz på sammanlagt 130 miljoner kronor men vägrar av kreditpolitiska skäl med valutareglernings hjälp AB Volvo att låna 20 miljoner kronor i Förenta staterna. Staten upptar under perioden oktober 1954—oktober 1955 nära 500 miljoner kronor i lån i riksbanken mot skattkamarväxlar, och det är en illusion i nuvarande läge att tro, att det här är fråga om, vad det borde vara, en strängt temporär kredit. Privat upplåning i riksbanken genom rediskontering av andra än absolut rena likviditetsskäl är principiellt förkastlig, önskas icke av affärsbankerna och skulle med rätta vägras av riksbanken.

I detta läge argumenterar satssekreteraren i finansdepartementet efter den linjen, att det är riksdagens beslut, som skall effektueras, och att kreditinstitutet, främst affärsbankerna måste underkasta sig dessa och tillhandahålla de erforderliga krediterna. Denna tankegång förbiser två vä-

sentliga ting, för det första att riksdagsmajoriteten röstar som socialdemokratiska partistyrelsen beslutar, och denna beslutar som regeringen vill, och för det andra att även riksdagsmajoriteten har om också inte en laglig så dock en moralisk skyldighet att iaktta de regler för upplåning, som gälla i fria, demokratiska samhällen, där upprättande av lånekontrakt förutsätter frivillighet vid undertecknandet. Riksdagen har dessutom författningsenlig skyldighet att bevilja de medel, som erfordras för de beslutade utgifternas bestridande ävensom att vårda statens kredit. Den famösa tvångslånetanken är en parodi på kreditvård, även när den tillämpas mot bankerna. Att staten inte har kredit hos de enskilda människorna framkom vid behandlingen av förslaget om ett allmänt tvångslån. Den enda rimliga slutsats man därför borde dra i finansdepartementet är att begränsa sig. Hur ringa intresset kan vara för något sådant visade sig emellertid t. ex., när det beslöts att förstatliga malmgruvorna i Norrbotten. Staten iklädde sig således för ett rent socialistintresse utan att blinka en förpliktelse att utbetala en miljard kronor, med räntor över 200 miljoner kronor om året i fem år i en tid, när staten inte utan långtgående hotelser, exempellösa i fredstid, mot enskilda kreditgivare kan täcka sina elementäraste lånebehov utanför riksbanken. För vad? För nöjet att få tillsätta en bolagsstyrelse? Vad högerpartiet skrev i sin motion vid ränteregleringslagens införande, — det maktmedel som möjliggör »direkt centraliserad kreditransonering» för att tala med dåvarande bankofullmäktige —, att förslaget därtill framstod som »omotiverat, omstörtande och till sina konsekvenser vådligt», är med nuvarande utvecklingstendenser inga överord.

Att kreditåtstramningen sådan den tillämpas är en metod att omfördela krediterna framgår inte endast av statssekreterare Westerlinds erkännande, att den är till för att effektuera riksdagens beslut snarare än för sitt officiella syfte att bekämpa inflationen utan även av en teknisk detalj, som nyligen vidtagits i dess utformning. Till dess gingo bestämmelserna nämligen ut på att bankerna skulle hålla en viss procentsats av sina skulder dvs. främst depositioner i s. k. likvida medel dvs. statspapper. Det nya, som innebär att bankerna åläggas nedbringa sin utlåning till näringslivet med en procent eller cirka 100 miljoner kronor, vilka förmodligen beräknas bliva tillförda den offentliga sektorn, är, att utlåningen till det allmänna ställs i relation till bankernas övriga tillgångar. Detta är för framtiden en viktig förändring och uttryck för en radikalisering av kreditpolitiken, som man icke vågat sig på i andra länder t. ex. Förenta staterna. Vad hindrar, att så oskyldigt formulerade krav som ytterligare en procent och ytterligare en och ytterligare en framföres, så fort ett nytt hål uppstår i statskassan? I så fall blir näringslivets kreditförsörjning en direkt funktion av statens affärer, vilket är en absurditet.

Vill man objektivt söka bedöma kreditåtstramningens effekt ur inflationssynpunkt, måste man snart konstatera, hur vanskligt detta är under nuvarande förhållanden. Allmänhetens depositioner i bankerna ha minskat med ett hundratal miljoner kronor sedan i fjol, vilket berövat bankerna möjlighet att öka sin utlåning, även om de skulle önskat detta. Är det för övrigt säkert, att depositionerna inte komma att gå ner ytterligare, allteftersom omfördelningen fortskrider? Det är alldeles avgjort

Dagens frågor

ont om krediter i näringslivet, och detta har lett till intensifierad indrivning av fordringar, dvs. större omloppshastighet för krediterna — kortare löptid. Lönerna måste emellertid utbetalas, och lönesumman har ökat kraftigt. Prisutvecklingen tycks inte ha rönt alltför stort inflytande åt någotdera hållet. Priserna ha endast gått upp något. Möjligen betyder allt detta, att konsumtionen stimuleras på bekostnad av investeringarna, men betyder det uppbromsning av hela pris- och lönerörelsen? Kreditåtstramning skulle otvivelaktigt kunna vara ett inflationsvapen, frågan är blott om den är det under rådande förhållanden. Å andra sidan vet man inte, hur det skulle ha varit, om åtstramningen underlätits. Men kvar står, att det är på staten själv det främst vilar att bringa reda i sina affärer. Därförutan är kreditvapnet i alla händelser slöare än det behöver vara.
